

Anatol ANDRONACHE,

magistru în drept, lector universitar

al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Constantin RUSNAC,

doctor în drept, lector universitar

al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

IMPORTANȚA INTERCEPTĂRII ȘI ÎNREGISTRĂRII COMUNICĂRILOR LA PREVENIREA, COMBATERICA ȘI CERCETAREA INFRAȚIUNILOR CU CARACTER TERORIST

Rezumat

Lucrarea științifică este dedicată procedurii probator interceptarea și înregistrarea comunicărilor. În conținutul articolului autorii încearcă să probeze complexitatea și caracterul specific al acestei măsuri speciale de investigație, menționând despre posibilitatea utilizării ei atât din momentul pornirii urmări penale, cât și în faza de judecată.

Cuvinte-cheie: interceptare, înregistrare, comunicare, terorist.

Summary

This scientific work is devoted to scientific interception and recording of communications evidentiary process. The content of the article the author tries to prove the complexity and specificity of this special investigative measures and mentioned the possibility of using it as the begins prosecution and follow the criminal trial stage.

Keywords: interception, recording, communication, terrorist.

Introducere. Dat fiind faptul că activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept este strict reglementată de Codul de procedură penală și de alte acte normative, orice cetățean trebuie să cunoască prevederile legale care reglementează ordinea de interceptare și înregistrare a comunicărilor și imaginilor și alte norme deloc lipsite de importanță, a căror cunoaștere permițându-i să acționeze în mod sigur, protejându-se astfel în baza drepturilor prevăzute prin lege.

Actualitatea temei cercetate este determinată de faptul lipsei lucrărilor științifice consacrate analizei interceptării și înregistrării comunicărilor ca procedeu probatoriu la cercetarea infracțiunilor.

Scopul și obiectivele studiului constau în analiza problemelor procesual penale ce apar în legătură cu efectuarea procedurii probator: interceptarea și înregistrarea comunicărilor.

Metodele și materialele aplicate. Pentru realizarea scopurilor și obiectivelor trasate, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, în calitate de metode de cercetare au fost folosite metoda logică, sistematică, de comparare. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei, legislației naționale și internaționale.

Rezultatul discuției. Pentru delimitarea competențelor anumitor organe care desfășoară nemijlocit activitatea de combatere a terorismului și de cercetare a cauzelor penale în cazul infracțiunilor cu caracter terorist, vom face o analiză a actelor normative în vigoare.

Conform art. 7. al legii cu privire la procuratură, procuratura este un sistem unic, care include: Procuratura Generală, procuraturile specializate și procuraturile teritoriale.

Odată cu adoptarea Legii cu privire la procuratură a fost creată Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale [5].

Această procuratură specializată are competență în exercitarea și conducerea urmăririi penale, reprezentarea învinuirii în instanțele de judecată în cauzele vizând infracțiunile de tortură, cele cu caracter terorist, cele săvârșite de organizațiile criminale, precum și în alte cauze date în competența sa prin lege.

Deci, conform art. 270² CPP al RM, urmărirea penală în cazul infracțiunilor cu caracter terorist va fi exercitată de procurorii din cadrul Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale [3]

Însă autoritatea națională care desfășoară nemijlocit activitatea de combatere a terorismului, potrivit alin. (3) art. 6. al Legii nr. 539 din 12.10.2001 cu privire la combaterea terorismului este Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova [4].

Art. 9 alin. (6) din Legea cu privire la procuratură stabilește că în cadrul procuraturilor specializate activează constant ofițeri de urmărire penală, ofițeri de investigații și specialiști care se subordonează funcțional procurorului-șef al procuraturii specializate.

În acest sens art. 9 alin. (5) din legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații prevede că, „ofițerii de investigații pot fi detașați la procuraturile specializate în condițiile legii”.

Preluarea ofițerilor de investigații în structura procuraturilor specializate este o extensie a atribuțiilor pe zona specifică instituțiilor abilitate de lege în culegerea, prelucrarea și stocarea informațiilor (ex: CNA, SIS, etc.).

Ofițerii de urmărire penală, ofițerii de investigații și specialiștii sunt selectați în mod individual de către procurorul-șef al procuraturii specializate și se detașează de la alte instituții pentru o perioadă de până la 5 ani, care poate fi reînnoită pe o perioadă cu același termen.

Detașarea se face prin ordinul Procurorului General, cu avizul conducătorului instituției în care activează persoana detașată.

Având în vedere că odată cu trecerea timpului modul, timpul, locul comiterii infracțiunilor, îndeosebi infracțiunile cu caracter terorist prevăzute la art. 134¹¹ Cod penal al RM, persoanele care participă la săvârșirea unei infracțiuni (autor, organizator, instigator sau complice) în multe cazuri pune serioase probleme în ceea ce privește posibilitatea probațiunii, activităților infracționale, fapt pentru care a fost necesar ca în materia procedurilor probatorii să se înregistreze modificări în sensul îmbunătățirii posibilităților tehnice de administrare.

Terorismul reprezintă ideologia violenței și practica de a influența prin violență luarea unor decizii de către autoritățile publice sau organizațiile internaționa-

le, însoțite de intimidarea populației și/sau de alte acțiuni violente [4].

Pregătirea sau săvârșirea infracțiunilor cu caracter terorist presupune derularea unor activități care, în multe cazuri, se petrec în clandestin, într-o manieră care să fie ferită de posibilitatea de a ajunge la cunoștința unor eventuali martori și cu atât mai puțin la cunoștința autorităților care desfășoară activități de combatere a terorismului și cele abilitate de lege cu ocrotirea valorilor sociale a căror atingere se dorește a se realiza de către persoanele care desfășoară activități cu caracter terorist.

Între activitățile de pregătire sau săvârșire a infracțiunilor se înscriu și legăturile care se stabilesc între persoane care au luat hotărârea de a comite infracțiunile respective, prin mijloace de comunicare din cele mai diverse: telefon, telegraf, poșta electronică, fax, radiotelecomunicații etc. și prin care își comunică reciproc diferite informații.

Renumitul criminalist rus R. Belkin recunoaște că „înzestrarea tehnică” a criminalității, a comunităților criminale organizate, de la telefoanele mobile pînă la mijloacele cosmice (prin satelit) de comunicație, utilizarea pe scară largă a acestor mijloace pentru săvârșirea diverselor acțiuni – toate acestea, luate împreună, au pus la ordinea zilei problema ca organele de drept să ia măsuri adecvate care se permită prevenirea și descoperirea operativă a infracțiunii. [5].

Prin aceste mijloace de comunicare, persoanele implicate își exteriorizează hotărârea și modalitățile în care intenționează să realizeze hotărârea infracțională, stabilind obiective, sarcini ale activităților.

Chiar și după săvârșirea infracțiunii există posibilitatea ca autorii acesteia să comunice între ei, în legătura cu actele consumate, activitățile postinfracționale determinate de realizarea, ascunderea infracțiunii, acțiunile ce trebuie întreprinse pentru înlăturarea posibilității de a fi descoperiți, în vederea zădărnirii urmăririi penale sau a judecății.

Necesitatea combaterii acestor fapte a impus legiuitorul să înscrie printre mijloacele de probă și procedeele probatorii **interceptarea și înregistrarea comunicărilor** și înregistrările de imagini.

În activitatea practică de cercetare a infracțiunilor s-a constatat că acest procedeu probator nu se limitează numai la interceptarea și înregistrarea liniilor telefonice, deoarece conform **art. 30 din Constituția Republicii Moldova (Secretul corespondenței) prevede** că statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare, adică și restul mijloacelor de comunicare care nu folosesc liniile telefonice.

Considerăm că procedeele probatorii discutate pot fi *aplicate* odată cu pornirea urmăririi penale, nefiind însă exclusă utilizarea lor și în faza de judecată, întrucât legea procesual-penală nu face nici o distincție din acest punct de vedere.

Necesitatea primordială a aplicării măsurilor speciale de investigații pentru depistarea și documentarea infracțiunilor cu caracter terorist și celor aferente lor, traficului de stupefiante, arme, spălării banilor, a infracțiunilor contra autorităților publice și a securității statului rezultă din conținutul și caracterul clandestin și al acestor acte.

Codul de procedură penală în vigoare conține la art. 93 alin.(4) o reglementare conform căreia datele obținute prin activitatea specială de investigații pot fi admise ca probe numai în cazurile în care ele au fost administrate și verificate prin intermediul mijloacelor prevăzute la alin.(2), în conformitate cu prevederile legii procesuale, cu respectarea drepturilor și libertăților persoanei sau cu restricția unor drepturi și libertăți autorizate de către instanța de judecată.

Măsurile speciale de investigație cum ar fi: interceptarea și înregistrarea comunicărilor, documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, precum și localizarea sau urmărirea prin sistem de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice; colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice; investigația sub acoperire; supravegherea transfrontalieră; chestionarea; culegerea informației despre persoane și fapte; identificarea persoanei; livrarea controlată; achiziția de control au un caracter permanent de aplicare la depistarea și documentarea infracțiunilor cu caracter terorist.

Reglementarea interceptării și înregistrării comunicărilor telefonice și de altă natură prin norme de procedură penală arată că aceasta este o acțiune procedurală. Acest fapt a fost menționat și de L. Karneeva, A. Davletov, L. Kanevski și alții, care, subliniind că interceptarea convorbirilor telefonice și de altă natură este o nouă măsură procedurală, deoarece este reglementată ca acțiune de anchetă în Codul de procedură penală, au remarcat că poartă un caracter neobișnuit și se efectuează vădit ascuns [7, p. 31-32].

Esența acestei acțiuni de urmărire penală constă în faptul că, în baza hotărârii ofițerului de urmărire penală sau procurorului respectiv, organul tehnic împuternicit interceptează și înregistrează, cu ajutorul mijloacelor tehnice, conținutul comunicărilor telefonice și de altă natură, care apoi sunt prezentate ofițerului de urmărire penală sau procurorului.

Acțiunea de interceptare corespunde tuturor cerințelor prevăzute de lege pentru acțiunile de urmărire penală, numai că se efectuează într-un mod specific. Acest specific constă în aceea că ofițerul de urmărire penală sau procurorul care cercetează cauza nu interceptează nemijlocit convorbirile. El numai organizează acest lucru (face demers, obține acceptul judecătorului de instrucție și însărcinează subdiviziunea tehnică respectivă cu interceptarea anumitor convorbiri). Apoi urmează interceptarea nemijlocită a convorbirilor interesate pentru organele de urmărire penală și înregistrarea lor de către personalul tehnic. Această activitate, într-o măsură oarecare, este asemănătoare cu activitatea specială de investigații.

Interceptarea și înregistrarea comunicărilor, ca de altfel și celelalte acțiuni de urmărire penală, are, în primul rând, un scop cognitiv, pentru că în urma efectuării acesteia pot fi obținute anumite date (probe) despre infracțiunea săvârșită: obiectul atentatului criminal, metodele, procedeele utilizate de infractori pentru atingerea scopului concret, persoanele participante, circumstanțele ce au favorizat săvârșirea infracțiunii etc. În al doilea rând, interceptarea și înregistrarea comunicărilor are și scopul verificării probelor existente pe cauza cercetată.

Caracterul specific al acestei acțiuni de urmărire penală constă și în îmbinarea măsurilor de urmărire vizuală cu acțiunile procedurale.

Din momentul adoptării hotărârii cu privire la interceptarea comunicărilor,

întocmirea demersului respectiv, primirea acceptului judecătorului de instrucție și până la însărcinarea organului tehnic cu sarcina concretă se scurge etapa de pregătire a acestei acțiuni de urmărire penală, apoi urmează nemijlocit interceptarea comunicărilor ca realizare a măsurilor speciale de investigație – etapă de lucru, iar la primirea rezultatelor interceptării și întocmirea în scris a procesului-verbal are loc etapa de documentare a acțiunii respective de urmărire penală.

În această procedură lipsește semnul determinant al acțiunii sus-numite: obținerea nemijlocită de către persoana care investighează cauza a informației probatorii de la purtătorul acesteia. Pentru că în acest caz rolul ofițerului de urmărire penală sau al procurorului se reduce doar la înaintarea demersului (ordonanței) respectiv, la obținerea din instanță a permisiunii pentru interceptare, iar apoi la primirea, ascultarea și examinarea înregistrării (fonogramei), care i s-a prezentat, cu întocmirea unui proces-verbal de consemnare a acestui fapt.

În acest caz, ofițerul de urmărire penală sau procurorul nu trebuie să înregistreze mecanic datele obținute de la organele tehnice respective, dar să le perceapă și să le evalueze în totalitatea lor, confruntându-le cu cealaltă informație (probe) atât din dosarul penal, cât și din cel de urmărire specială, ținând cont de faptul că aceste date pot să servească în calitate de probe în cauza respectivă [6, p. 51].

Legislația țărilor europene reglementează, de asemenea, instituția interceptării și înregistrării comunicărilor.

Cu titlu de exemplu, oferim mai jos prevederile legale din legislația unor state în ceea ce privește interceptarea comunicațiilor.

În Franța, la 10 iulie 1991 a fost adoptată Legea nr. 91-646 relativă la secretul corespondentei, care reglementează ascultările telefonice, conferind o existență legală Grupării Interministeriale de Control (G.I.C.) și interceptărilor.

Legea autorizează două categorii de interceptări, și anume:

1) *interceptările judiciare*, care sunt, după apariția legii sus – menționate, prevăzute și reglementate de la art. 100 la art. 107 în Codul de procedură penală.

Această categorie de interceptări sunt ordonate de judecătorul de instrucție în cadrul unei afaceri criminale ori corecționale când necesitatea culegerii de informații este stringentă și pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta respectivă este egală ori superioară la 2 ani de închisoare. Activitatea se efectuează sub autoritatea și controlul judecătorului de instrucție care a ordonat-o.

Decizia judecătorului de instrucție, scrisă și stabilită pentru o durată inițială de maximum 4 luni de zile, poate fi prelungită prin reluarea întregii proceduri, cu aceleași condiții de formă și durată în timp și trebuie să cuprindă toate elementele de identificare a legăturilor de interceptat, infracțiunea care motivează decizia de interceptare și durata activității.

Judecătorul de instrucție sau ofițerul de poliție judiciară însărcinat de acesta poate cere agenților calificați în domeniu să procedeze la instalarea dispozitivului de interceptare. Ei trebuie să întocmească un proces-verbal pentru fiecare operațiune de ascultare și înregistrare (procesul-verbal va menționa data și ora începutului și sfârșitul operațiunii).

Informațiile obținute, dar numai „actele de informare utilă în aflarea adevărului” se transcriu într-un proces-verbal (comunicațiile în limbi străine sunt tran-

scrise în limba franceză cu asistenta unui interpret autorizat).

Înregistrările sunt păstrate sub sigiliu ferm. Ele sunt distruse la dispoziția Parchetului, la expirarea duratei acțiunii publice declanșate de organele judiciare (se întocmește cu acest prilej un proces-verbal de distrugere).

2) *interceptările administrative:*

Interceptările telefonice de securitate, autorizate cu titlu excepțional de către primul ministru, trebuie să aibă ca obiect cercetarea unor informații de natură deosebită, și anume cele privind: „siguranța națională, securitatea potențialului științific și economic al țării, prevenirea terorismului, a criminalității ori delincvenței organizate, prevenirea restabilirii ori a menținerii grupurilor extremiste”.

Raportul întocmit ca urmare a activității de interceptare administrativă constituie un instrument de control pentru Comisia Drepturilor Omului care a fost creată de legea din 1991 și este inspirată din Comisia Națională de Informatică și libertate (CNIL), fiind compusă dintr-un președinte, desemnat de șeful statului, și doi parlamentari, din care unul aparține opoziției.

În Italia. Ministerul Public – un magistrat – trebuie să depună cerere la un judecător pentru anchete preliminare (G.I.P.), atunci când apreciază că ascultările sunt indispensabile pentru ancheta sa: delikte care sunt pedepsite cu închisoarea de peste 5 ani, detenție, delikte legate de contrabanda sau traficul de stupefiante sau de arme, sau când telefonul este utilizat pentru a comite un delict (amenințări prin telefon, apeluri ale unor maniaci sexuali etc.).

Permisul pentru interceptarea comunicațiilor nu poate fi obținut decât pentru 15 zile și poate fi reînnoit.

Rezultatele interceptării sunt înregistrate și apoi retranscrise și trebuie să figureze într-un regim special. Ele pot fi ascultate de către apărătorul inculpatului. În caz de urgență, Ministerul Public se poate dispensa de autorizația G.I.P. pe o perioadă de 24 de ore.

Responsabilii pentru lupta antimafia sau antiteroristă beneficiază de puteri speciale pentru a organiza ascultările, evitând acest proces.

În Belgia, înainte de anul 1994, în sistemul de drept belgian nu a existat o lege specială care să reglementeze interceptarea convorbirilor telefonice, astfel că judecătorul de instrucție nu era autorizat să ordone punerea sub ascultare a telefoanelor.

Începând cu legea din 30 iunie 1994, judecătorului de instrucție îi este permis, pentru anumite infracțiuni grave deja consumate și limitativ enumerate, să asculte, să ia cunoștință și să înregistreze comunicările private. El poate ordona ascultarea pentru o perioadă de maximum o lună, iar prelungirea poate fi făcută cu doar câte o lună, fără a depăși însă șase luni.

În Germania, ascultările telefonice sunt admise cu condiția ca:

1) indiciile să trezească supoziția că un individ a comis personal sau în calitate de complice la infracțiune gravă (asasinat, genocid, viol, trafic de stupefiante, crima organizată etc.);

2) supoziția să fie fondată (o simplă prezumție nu este suficientă);

3) investigațiile să nu poată fi realizate altfel (caracterul subsidiar al ascultărilor).

Ordonarea interceptărilor aparține judecătorului de instrucție sau, în caz de urgență, procurorului, a cărui decizie va trebui confirmată de judecător în 3 zile. Mandatul de autorizare a ascultărilor telefonice conferă, totodată, dreptul de înregistrare pe bandă magnetică. La audiere, tribunalul poate opta fie pentru difuzarea benzii, fie pentru lectura transcrierilor convorbirilor.

În sistemul englez, interceptările și înregistrările telefonice sunt reglementate de Communication Act, 1985. Ele nu pot fi efectuate decât cu mandatul dat de secretarul de stat (Home Secretary), valabil timp de 6 luni, cu posibilitatea de înnoire. Poliția, cu autorizația secretarului de stat, poate proceda la ascultarea convorbirilor telefonice în 3 cazuri:

- 1) dacă securitatea națională este în pericol;
- 2) dacă securitatea economică a țării este în joc;
- 3) pentru a preveni comiterea unei infracțiuni sancționate cu închisoarea peste 3 ani sau care implică folosirea violenței ori pune în joc un interes financiar important sau care este condusă de un număr mare de persoane ce urmăresc același scop.

Judecătorul nu are nici o putere de control asupra interceptărilor. Persoana care descoperă că a fost pusă sub ascultare poate intenta recurs în fața unui tribunal special compus din avocați numiți de guvern. Tribunalul astfel sesizat are obligația de a verifica dacă au fost respectate condițiile legale de punere sub ascultare.

În Spania interceptarea comunicațiilor se face potrivit legii de procedură penală. Conform articolului 579, „judecătorul poate autoriza reținerea corespondenței private, poștale și telegrafice pe care persoana anchetată o trimite sau o primește, precum și deschiderea și verificarea acestora dacă sunt indicii că prin aceste măsuri s-ar descoperi sau s-ar dovedi vreun fapt sau circumstanță importantă pentru ancheta respectivă”.

În caz de urgență, când este vorba de infracțiuni legate de bande armate sau grupări teroriste, măsura interceptării poate fi dispusă și de către Ministerul de Interne sau în lipsa acestuia de către Directorul pentru siguranța statului. Această dispoziție este obligatoriu a fi comunicată judecătorului competent care, în termen de cel mult 72 de ore, poate confirma sau revoca această rezoluție.

În concluzie, putem constata că:

- interceptarea comunicărilor telefonice și de altă natură, prevăzută în Codul de procedură penală al Republicii Moldova, fiind un mijloc eficient de descoperire a infracțiunilor, este o acțiune de urmărire penală complexă și specifică, care pe bună dreptate, și-a găsit locul în sistemul acțiunilor procesuale;
- măsura specială de investigație: interceptarea și înregistrarea comunicărilor reprezintă un procedeu probatoriu care este supus unor proceduri speciale;
- interceptarea și înregistrarea comunicărilor poate să se efectueze din momentul începerii urmăririi penale, inclusiv în faza de judecată;
- legislația procesual-penală în materia măsurilor speciale de investigație trebuie să fie în concordanță cu cea din statele membre ale Uniunii Europene, având în vedere atât perspectiva aderării, cât și necesitatea respectării drepturilor omului.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare la 27 august 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08. 1994, nr.1.
2. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009. nr. 72-74.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.12.2012, nr. 273-279.
4. Legea privind combaterea terorismului, nr. 539 din 12.10.2001. Publicat: 16.12.2001 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.174-149.
5. Белкин Р.С. Криминалистика. Учебник для вузов. Москва, 2000, с. 675.
6. Legea cu privire la procuratură, nr.3 din 25.02.2016. Publicat: 25.03.2016 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.69-77.
7. Dinu D. Interceptarea și înregistrarea comunicărilor în sistemul acțiunilor de urmărire penală. În: Legea și viața, nr.11. Chișinău, 2009, 51 p.
8. Карнеева Л.М. Доказательственное значение материалов видео и звукозаписи. Вестник Верховного Суда СССР, № 7, 1991, 31-32 с.